

درباره:

طرح جامع صدور خدمات

بخش هفتم

در شماره‌های گذشته متوجه شدیم که بخش فنی و مهندسی از توان قابل توجهی در اجرای پروژه‌های بزرگ برخوردار است. همچنین، به بررسی تصویر کلان برنامه‌های دوم و سوم توسعه و سیاست‌ها و خط‌مشی‌های اساسی این برنامه‌ها در رابطه با خدمات پرداختیم. در عین حال، عملکرد برنامه سوم توسعه را با تاکید بر عملکرد بخش خدمات به تحریر در آوردیم. در این بخش، عملکرد حساب خدمات و انتقالات ارزی در برنامه سوم توسعه را مرور می‌کنیم.

تحریریه

عملکرد حساب خدمات و انتقالات ارزی در برنامه سوم توسعه

در موازنه پرداخت‌های کشور تراز خدمات همواره کسری داشته و به عبارت دیگر، صادرات خدمات از واردات خدمات کمتر بوده است. تراز خدمات طی سال‌های ۸۳-۱۳۷۹ به ترتیب حدود ۱/۵، ۰/۵، ۳/۵، ۴/۵ و ۴/۸ میلیارد دلار کسری داشته و علاوه بر کاهش تراز بازرگانی، افزایش کسری تراز خدمات از دلایل کاهش تراز حساب جاری نیز بوده است. یکی از دلایل افزایش کسری خدمات، مربوط به گردشگری می‌باشد.

در سال ۱۳۸۳ صادرات و واردات خدمات به ترتیب با رشدی معادل ۱۱/۹ درصد و ۹/۵ درصد به ۶/۹۹ میلیارد ریال و ۱۱/۸ میلیارد دلار افزایش یافته و بدین ترتیب، صادرات و واردات خدمات نسبت به اهداف برنامه فراتر رفته است. از مشخصه‌های بارز تراز خدمات، افزایش صادرات خدمات در حدود صادرات کالای غیر نفتی است. جمع صادرات کالاهای غیرنفتی (کالاهای غیرنفتی و خدمات) جمعاً ۱۴/۶ میلیارد دلار بوده که نشان دهنده افزایش سهم نسبی صادرات غیرنفتی در کل صادرات کشور و معرفی خدمات به عنوان منبع مهم کسب درآمد ارزی است.

کرایه حمل و بیمه و درآمد سرمایه‌گذاری از مازاد معادل ۱۰۷۷ و ۱۳۱ میلیون دلار برخوردار بوده، ولی سایر اقلام شامل خدمات مسافری، مسافرت و سایر خدمات دولتی و خصوصی با کسری مواجه بوده‌اند.

از دلایل اصلی کسری تراز خدمات، افزایش کسری تراز مسافرت و خدمات دولتی است. کرایه حمل و بیمه نیز از روند افزایشی طی سال‌های ۸۳-۱۳۷۷ برخوردار بوده و باعث روند صعودی صادرات گردیده است و ضمناً نیمی از صادرات خدمات را تشکیل می‌دهد.

صادرات خدمات و عرضه و تقاضای ارز^(۱)

نرخ ارز از جمله متغیرهای مهم و تاثیر گذار بر کلیه متغیرهای واقعی اقتصاد است لذا مطالعه رفتار نرخ ارز و تبیین یک نظام ارزی هماهنگ با ساختار اقتصادی کشور، نقش مهم و غیرقابل انکاری در روند اجرای برنامه‌های توسعه دارد. گذشته نظام ارزی ایران نشان می‌دهد که وجود

نرخ‌های ارز متعدد اثرات نامطلوبی بر اقتصاد کشور داشته و حاکمیت نظام تک نرخ قابل انعطاف و سازگار با سایر سیاست‌های کلان اقتصادی و به طور خاص منطبق با سیاست‌های پولی لازم و ضروری است. بر این اساس، یکسان سازی نرخ ارز در تبصره ۲۹ قانون بودجه سال ۱۳۸۰ کشور مورد تاکید قرار گرفته و در سال ۱۳۸۱ به اجرا درآمده است. به علاوه، در تبصره ۲۱ قانون بودجه سال ۱۳۸۱ کشور، بانک مرکزی موظف شده است به گونه‌ای تعهدات ارزی کشور را تنظیم نماید که توازن و تعادل در تراز پرداخت‌های ارزی کشور در سال ۱۳۸۱ حفظ شود. مواد ۸۵ تا ۸۹ قانون برنامه سوم توسعه، در رابطه با مسائل ارزی، تنظیم بازار ارز، تعهدات ارزی و بدهی‌های خارجی تاکید دارد. در ماده ۶۰ قانون برنامه سوم جهت ایجاد ثبات در درآمدهای ارزی و جلوگیری از اثرات عامل خارجی به ایجاد حساب ذخیره ارزی توجه شده است.

جدول شماره یک عرضه و تقاضای ارز طی سال‌های ۱۳۷۳-۱۳۷۷ را نشان می‌دهد. صادرات خدمات طی دوره مذکور از رشد خوبی برخوردار بوده و از ۱۳۹۶ میلیون دلار در سال ۱۳۷۸ به ۶۹۹۱ میلیون دلار در سال ۱۳۸۳ رسیده است. همچنین واردات خدمات طی دوره مذکور از ۲۹۲۸ میلیون دلار در سال ۱۳۷۸، به ۱۱۸۰۳ میلیون دلار در سال ۱۳۸۳ بالغ گردیده ولی خالص خدمات در سال‌های مورد اشاره همواره منفی بوده است.

ایرانگردی و جهانگردی^(۲)

جهانگردی در ایران باتوجه به جاذبه‌های فراوان تاریخی، فرهنگی و طبیعی از اهمیت بالایی برخوردار می‌باشد. ورود جهانگردان خارجی مقارن با سال‌های جنگ تحمیلی از سال ۱۳۵۷ تا سال ۱۳۶۷ به شدت تنزل یافت. اما پس از پایان جنگ باتوجه به ایجاد ثبات و امنیت و همچنین اجرای برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی روند مذکور سیر صعودی گرفت و از سال ۱۳۶۷ تا سال ۱۳۷۹، به طور متوسط سالانه حدود ۵۰ درصد رشد داشته است تعداد جهانگردان ورودی از ۷۰۴۷۰ نفر در سال ۱۳۶۷ به ۱۵۸۴۰۰۰ نفر در سال ۱۳۸۱ رسید.

ادامه سیر صعودی ورود جهانگردان خارجی به کشور منوط به ایجاد زیرساخت‌های مناسب و همچنین حفظ و تقویت امنیت عینی و ذهنی در داخل و خارج از کشور می‌باشد. ماده ۱۶۴ قانون برنامه سوم توسعه در بحث جهانگردی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران را موظف نموده که مقرراتی معمول نماید که بانک‌های کشور بتوانند در مبادی ورودی و هتل‌ها و دفاتر خدمات جهانگردی نسبت به خرید ارز گردشگران خارجی اقدام کنند. در قسمت مربوط به راهکارهای اجرایی بخش میراث فرهنگی و جهانگردی فصل فرهنگ و هنر و تربیت بدنی نیز می‌توان به انجام مطالعه طرح جامع جهانگردی، واگذاری واحدهای اقامتی و پذیرایی در اختیار دستگاه‌های دولتی به بخش غیردولتی، تسهیل ورود جهانگردان خارجی، ایجاد تاسیسات و امکانات اقامتی پذیرایی و تفریحی در جوار قطب‌های گردشگری، اصلاح قانون توسعه صنعت ایرانگردی و جهانگردی و تدوین آیین نامه نظارت بر تاسیسات خدمات جهانگردی اشاره نمود.

عملکرد شاخص‌های ارزیابی تحولات بخش

در جدول شماره دو مقایسه پیش بینی و عملکرد شاخص‌های کلیدی (اهداف کمی) بخش جهانگردی در سال‌های ۸۲-۱۳۷۹ ارایه شده است. در این جدول تعداد جهانگردان ورودی، ظرفیت تاسیسات اقامتی، نسبت نظارت به کیفیت خدمات گردشگری و درآمد ارزی حاصل از جهانگردی طی سال‌های مذکور مقایسه گردیده است.

مقایسه بودجه مصوب و عملکرد اعتبارات هزینه‌ای (جاری) و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (عمرانی) در بخش جهانگردی در جدول شماره ۳ آمده است.

طبق این جدول، اعتبارات هزینه‌های سازمان ایرانگردی و جهانگردی در سال‌های ۸۲-۱۳۷۹ روند صعودی داشته و به طور متوسط ۱۷ درصد رشد داشته است. ولی اعتبارات مصوب تملک دارایی‌های سرمایه‌ای این سازمان روند معکوس را طی کرده است. این امر به دلیل واگذاری بخشی از اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای

جهانگردی به استان‌ها و واحدهای اقامتی سازمان ایرانگردی و جهانگردی رخ داده است. البته در سال ۱۳۸۲ اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای سازمان مذکور تا ۱۸۵۰۰ میلیون ریال افزایش یافته و ۲۷ درصد رشد داشته است.

عملکرد سیاست‌های برنامه

عملکرد راهکار اجرایی برنامه سوم توسعه طی سال‌های ۸۲-۱۳۷۹ در بخش جهانگردی، حاکی از آنست که راهکارهایی چون انجام مطالعه طرح جامع گردشگری، واگذاری واحدهای اقامتی و پذیرایی به بخش غیردولتی و بهبود و توسعه نظارت و ارزیابی از فعالیت‌های تاسیسات و امکانات گردشگری در داخل کشور، تا حد زیادی انجام شده است، لیکن در مورد سایر راهکارها از جمله اصلاح قانون صنعت ایرانگردی و جهانگردی، ترویج فرهنگ گردشگری و ایجاد هماهنگی بین دستگاه‌های اجرایی ذیربط جهت ارایه تسهیلات لازم از طرف سازمان میراث فرهنگی و گردشگری عملکرد مناسبی ارایه نشده است.

عمده‌ترین عامل عدم تحقق راهکارهای فوق به دلیل فرایختی بودن صنعت جهانگردی است

لذا هماهنگی‌های لازم با سایر دستگاه‌های اجرایی ذیربط می‌بایست صورت گیرد.

به طور مثال، در زمینه واگذاری واحدهای اقامتی و پذیرایی دولتی به بخش غیردولتی، آن بخش که در اختیار سازمان ایرانگردی و جهانگردی بوده طبق بند "ی" تبصره ۱۰ قانون بودجه سال‌های ۱۳۷۸ و ۱۳۷۹ بابت بدهی‌های دولت به سازمان بازنشستگی و تامین اجتماعی واگذار گردیده، ولی بخش دیگر آن که واگذاری واحدهای اقامتی در اختیار سایر دستگاه‌های دولتی است، با موانع بسیاری مواجه می‌باشد. در این زمینه و در سایر موارد از قبیل اصلاح قانون ورود و خروج جهانگردان خارجی، صدور ویزای مشترک برای اتباع کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی و راه ابریشم، ایجاد امکانات رفاهی برای مسافران عبوری (ترانزیت) و ... به همکاری و هماهنگی دستگاه‌هایی چون وزارتخانه‌های امور خارجه، راه و ترابری و کشور بستگی دارد. از دیگر دلایل عدم تحقق تعداد جهانگردان ورودی به کشور حوادث ۱۱ سپتامبر سال ۲۰۰۱ و عدم ایجاد زیرساخت‌های مناسب اقامتی و پذیرایی و میان راهی می‌باشد.

برای تقویت هماهنگی‌های مورد نیاز در این بخش، شورایی عالی ایرانگردی و جهانگردی می‌بایست به سیاست‌های بخش جهانگردی توجه بیشتری نماید و افزایش اعتبارات تبلیغی و آموزشی سازمان میراث فرهنگی و گردشگری، تقویت حمایت از بخش غیردولتی برای احداث و تکمیل تاسیسات اقامتی، پذیرایی و میان راهی و مجتمع‌های تفریحی از دیگر موارد مورد توجه است.

زیرنویس‌ها:

- ۱) سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی - گزارش اقتصادی سال ۱۳۸۳ و نظارت بر عملکرد پنج ساله برنامه سوم توسعه سال ۱۳۸۴
- ۲) سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور - گزارش اقتصادی سال ۱۳۸۲ و نظارت بر عملکرد چهار ساله اول برنامه سوم توسعه - جلد سوم - حوزه‌های بخشی

جدول شماره یک

عرضه و تقاضای ارز در ایران در برنامه سوم توسعه

ارقام: میلیون دلار

سال	صادرات نفت و گاز	صادرات کالای غیرنفتی	صادرات خدمات	جمع صادرات	واردات کالا	واردات خدمات	جمع واردات	خالص صادرات	خالص حساب سرمایه *	مازاد عرضه ارز
۱۳۷۸	۱۷۰۸۹	۳۹۴۱	۱۳۹۶	۲۲۴۲۶	۱۳۴۳۳	۲۹۲۸	۱۶۳۶۱	۶۰۶۵	-۵۸۹۴	۱۷۱
۱۳۷۹	۲۴۲۸۰	۴۱۸۱	۲۰۱۲	۳۰۴۷۳	۱۵۰۸۶	۳۴۹۷	۱۸۵۸۳	۱۱۸۰۹	-۴۵۷۳	۷۳۱۷
۱۳۸۰	۱۹۳۳۹	۴۵۶۵	۳۴۸۱	۲۷۳۹۲	۱۸۱۲۹	۳۹۸۳	۲۲۱۱۲	۵۲۸۰	۱۱۵۰	۶۴۳۰
۱۳۸۱	۲۲۹۶۶	۵۲۷۱	۵۰۲۵	۳۳۲۶۲	۲۲۰۳۶	۸۵۲۸	۳۰۵۶۴	۲۶۹۸	۲۵۳۴	۵۲۳۲
۱۳۸۲	۲۷۳۵۵	۶۶۳۶	۶۲۴۹	۴۰۲۴۰	۲۹۵۶۱	۱۰۷۸۴	۴۰۳۴۵	-۱۰۵	۴۴۷۶	۴۳۷۱
۱۳۸۳	۳۶۸۲۷	۷۵۷۶	۶۹۹۱	۵۱۳۹۴	۳۶۶۳۹	۱۱۸۰۳	۴۸۴۴۲	۲۹۵۲	۵۵۷۵	۸۵۲۷

ماخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

* خالص حساب سرمایه از طریق سیستم بانکی شامل استفاده دولت از وام‌ها و اعتبارات خارجی، ورود سرمایه خارجی، برگشت اصل وام و سرمایه می‌باشد.

جدول شماره دو

مقایسه پیش بینی و عملکرد اهداف کمی بخش جهانگردی در برنامه سوم توسعه

ردیف	عنوان شاخص های کلیدی (مهمترین اهداف کمی)	واحد شاخص	سال ۱۳۷۹			سال ۱۳۸۰			سال ۱۳۸۱			سال ۱۳۸۲		
			هدف برنامه	عملکرد	درصد و تحقق	هدف برنامه	عملکرد	درصد و تحقق	هدف برنامه	عملکرد	درصد و تحقق	هدف برنامه	عملکرد	درصد و تحقق
۱	تعداد جهانگرد ورودی	هزار نفر	۱۷۰۰	۱۳۴۱	۷۸/۹	۲۱۰۰	۱۴۰۲	۶۶/۸	۲۶۰۰	۱۵۸۴	۶۱	۳۲۰۰	-	-
۲	ظرفیت تاسیسات اقامتی	تخت	۶۱۰۰۰	۵۲۴۲۹	۸۵/۹	۶۴۰۰۰	۵۷۶۶۱	۹۰	۶۸۰۰۰	۶۱۷۷۰	۹۰/۸	۷۱۰۰۰	-	-
۳	نسبت نظارت به کیفیت خدمات گردشگری	درصد	۱۶/۶	۴۰	۲۴۰/۹	۲۵	۶۹	۲۷۶	۳۳	۵۹	۲۱۲	۵۰	۸۰	۱۶۰
۴	درآمد ارزی حاصل از جهانگردی	میلیون دلار	۸۲۲/۸	۶۷۱	۸۱/۵	۱۰۲۹	۷۰۱	۶۸	۱۲۸۹/۶	۷۹۲/۵	۶۱	۱۶۰۶/۴	-	-

ماخذ: گزارش اقتصادی سال ۱۳۸۲ و نظارت بر عملکرد چهار سال اول برنامه سوم توسعه - سازمان مدیریت و برنامه ریزی.

جدول شماره سه

مقایسه بودجه مصوب و عملکرد اعتبارات هزینه ای (جاری) و تملک دارایی های سرمایه ای (عمرانی) در بخش ایرانگردی و جهانگردی

ارقام: میلیون ریال

ردیف	عنوان برحسب نوع اعتبارات استفاده شده (جاری و عمرانی)	سال ۱۳۷۹			سال ۱۳۸۰			سال ۱۳۸۱			سال ۱۳۸۲		
		بودجه مصوب	عملکرد	درصد و تحقق	بودجه مصوب	عملکرد	درصد و تحقق	بودجه مصوب	عملکرد	درصد و تحقق	بودجه مصوب	عملکرد	درصد و تحقق
۱	اعتبار هزینه ای سازمان ایرانگردی و جهانگردی	۳۷۲۵۶	۳۶۱۱۹	۹۷	۴۵۰۰۰	۴۴۷۸۸	۹۹۵	۵۶۵۰۰	۵۲۵۴۵	۹۳	۷۲۲۹۸	۵۴۴۳۰	۷۵
۲	اعتبار تملک دارایی های سرمایه ای سازمان ایرانگردی	۲۵۱۳۰	۲۵۱۳۰	۱۰۰	۱۴۶۰۰	۵۴۰۰	۳۷	۱۴۵۰۰	۷۹۵۵	۵۵	۱۸۵۰۰	۱۷۸۵۰	۹۶
۳	اعتبارات تملک دارایی های سرمایه ای طرح های اشتغال زایی میراث فرهنگی	۳۲۰۰	۳۲۰۰	۱۰۰	۱۳۰۰	۵۲۰	۴۰	۱۳۰۰	۱۳۰۰	۱۰۰	۱۳۰۰	۱۱۶۰	۸۹
۴	اعتبار تملک دارایی های سرمایه ای وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی	۷۰۰	۷۰۰	۱۰۰	۵۰۰	۲۷۵	۵۵	-	-	-	-	-	-
۵	اعتبار هزینه ای سازمان حج و زیارت	۱۷۵۰	۱۶۶۱	۹۵	۲۰۰۰	۱۹۰۰	۹۵	۳۰۰۰	۲۷۹۰	۹۳	۳۴۹۲	۳۱۴۳	۹۰

ماخذ: گزارش اقتصادی سال ۱۳۸۲ - سازمان مدیریت و برنامه ریزی - سال ۱۳۸۳.

